

УДК 343.982.3

А. О. Полтавський
помічник директора

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ЗБИРАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті стисло висвітлено розвиток та становлення дактилоскопічної науки, визначено напрями діяльності із збирання та використання дактилоскопічної інформації на сучасному етапі розвитку криміналістики та судової експертизи, показано існуючі основні проблеми у цій діяльності, запропоновано шляхи їх вирішення.

З наукових праць Р. Гендля та Е. Локара відомо, що основні положення дактилоскопії базуються на досвіді століть. Дактилоскопічна наука з'явилася, як мінімум, на 500 років раніше за утворення самого найдавнішого європейського університету. Резюмуючи у загальних рисах історію дактилоскопії Е. Локар зазначав, що на узорі папілярних ліній звертали увагу ще доісторичні люди. Проте тільки в країнах Сходу (наприклад, Вавилоні та Ніневії) або Дальнього Сходу (наприклад, Китаю та Японії) це спостереження продовжило свій шлях та втілювалося у використанні папілярних узорів при засвідченні договорів та, навіть, фігурування слідів пальців рук у кримінальних справах. Застосування відбитків пальців для засвідчення тотожності особи відбувалося швидше за все у зв'язку із містичними уявленнями про них, ніж чим правильним розумінням їх значення для ідентифікації.

У науці папілярні лінії, помічені Марчело Мальпігі у 1686 році, були дійсно відкриті, описані та класифіковані Пуркін'є в 1823 році та знов відкриті у 1886 році Френсісом Гальтоном. З того часу розвиток дактилоскопії мав два джерела: практичний досвід та науку. Гершель, а за ним Генрі — в Індії, Фолдс — в Японії, Поттехер — в Індокитаї почали застосовувати відбитки пальців при засвідченні справжності документів та для ідентифікації людей. Праці Гальтона дали поштовх для подальших досліджень морфології та порівняльної анатомії папілярних ліній із наступним застосуванням їх в криміналістиці. У цей же час у Південній Америці Вуцетич та його послідовники розробляють багаточисельні дактилоскопічні реєстраційні системи.

У 1899 році Е. Генрі, повернувшись до Англії з Індії, представив свою дактилоскопічну систему Британській асоціації для розвитку наук і вже у 1900 році бачить світ перше видання його книги «Класифікація та застосування пальцевих відбитків», яка стає настільним керівництвом англійських дактилоскопістів. З цього часу, фактично, дактилоскопія починає свій шлях, як загальноприйнятий метод ідентифікації злочинців [1, 2].

На території України єдиним можливим свідченням використання відбитків пальців за часів Київської Русі (кінець IX століття — середина XIII століття) є твердження відомого руського етнографа XIX ст. Максимова С. В. щодо існування звичаю засвідчення документів відбитком пальця, звідкіля пішов вираз: «руку приклав» [3, с. 537].

Достовірно відомо, що родоначальником як української, так і російської дактилоскопії вважається Рудий Г. М. — начальник розшукового відділення Київської міської поліції — який у 1903 році за дорученням Київського поліцмейстера відвідав Дрезденську виставку, де звернув увагу на «... новий спосіб ототожнення особи злочинців за допомогою дактилоскопії, тобто відбитків 10-ти пальців обох рук» і вже, незважаючи на бюрократичні перепони, з 1 січня 1904 року організував новий дактилоскопічний відділ при розшуковому бюро, співробітниками якого було дактилоскопійовано протягом першого року існування відділу 1987 злочинців. У січні 1905 року виходить Інструкція чинам Київської розшукової поліції, розроблена Рудим Г. М., яка складалася з 10 глав та 205 параграфів, 29 з яких були присвячені дактилоскопії, — перший нормативно-правовий акт не тільки в Україні, а і в Російській імперії, яким було юридично закріплено застосування в поліцейській практиці дактилоскопії не тільки як методу кримінальної реєстрації злочинців, а і методу виявлення слідової дактилоскопічної інформації на місці події або в антропологічному кабінеті [4, с. 43–44; 5, с. 305–319].

Історія знає, якнайменше, два перших позитивних факти використання спеціальних знань з дактилоскопії на території Російської імперії, які відносяться до 1911 року:

– експертиза у справі крадія-рецидивіста Бабицького, проведена в Одеському розшуковому відділенні [4, с. 52];

– експертиза у справі «експропріатора грошей», висновки якої в суді м. Харкова представляв відомий судовий медик заслужений професор Бокаріус М. С. [6, с. 360],

результати проведення яких були покладені судами в основу обвинувальних вироків.

На сьогоднішній день робота із дактилоскопічною інформацією носить багатогранний характер по відношенню до інших видів криміналістично значущої слідової інформації, та умовно (робота) поділена нами на три етапи, виходячи з положень чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК), а саме:

1) *збирання* (виявлення, фіксація, вилучення, зберігання та транспортування) дактилоскопічної інформації під час проведення оглядів місць подій та інших слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі — слідчі дії) (крім проведення експертизи):

– виявлення предметів-слідоносіїв, на яких під час учинення злочину могли бути утворені сліди рук, які (предмети-слідоносії) можна вилучити; виявлення слідів рук на предметах-слідоносіях, які не можуть бути вилуче-

ними; фіксація, вилучення, пакування предметів-слідоносіїв та виявлених слідів рук;

– зберігання та транспортування вилучених предметів-слідоносіїв, на яких під час учинення злочину могли бути утворені сліди рук, виявлених слідів рук, вилучених при проведенні слідчих дій, до установ судової експертизи;

– отримання зразків для експертизи та негласне отримання зразків, необхідних для проведення порівняльного дослідження (відбитків (відтисків) пальців рук та долонь);

– транспортування слідів рук та зразків до установ судової експертизи;

2) *проведення експертних досліджень* слідів рук та наданих зразків в лабораторних умовах в установах судової експертизи:

– виявлення слідів рук на предметах-слідоносіях, на яких під час учинення злочину могли бути утворені сліди рук;

– експертне дослідження виявлених слідів рук на предметах-слідоносіях (у разі виявлення), а також слідів рук, виявлених при проведенні слідчих дій;

– встановлення придатності слідів рук для ідентифікації, наданих зразків — для проведення порівняльного дослідження;

– проведення ідентифікаційного дослідження у разі наявності зразків;

– у разі придатності слідів рук для ідентифікації, відсутності зразків для порівняльного дослідження або їх наявності та встановленні негативного результату при порівняльному дослідженні сліди рук, придатні для ідентифікації, направляються для перевірки за дактилоскопічними обліками;

3) *функціонування* (формування, ведення, використання) системи дактилоскопічної реєстрації (*дактилоскопічних обліків*):

– перевірка слідів рук, вилучених з місць вчинення злочинів, безвісного зникнення осіб за дактилоскопічним обліками; у разі негативного результату при перевірці — вміщення слідів до обліків;

– криміналістична дактилоскопічна реєстрація, під час проведення якої відповідними підрозділами правоохоронних органів проводиться дактилоскопіювання осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні злочинів, осіб, які підлягають адміністративному арешту, осіб, які не можуть повідомити про себе, невідомі, невідомі трупів, дактилоскопічні картки яких перевіряються та у разі негативного результату вміщуються до оперативно-пошукових колекцій дактилоскопічних обліків, які є частиною системи криміналістичної реєстрації МВС України.

Проблемними питаннями застосування досягнень дактилоскопічної науки в розкритті та розслідуванні злочинів у тих чи інших аспектах переймалися Бахін В. П., Бірюков В. В., Берназ В. Д., Брудовський Б. С., Волкова О. Е., Грановський Г. Л., Іщенко А. В., Еджубов Г. Л., Красюк І. П., Кліменко Н. І., Кобзарь С. І., Лисиченко В. К., Паліашвілі А. Я., Петелюк О. М., Прохоров-Лукін Г. В., Разумов Е. О., Садченко О. О., Свобода Є. Ю., Салтєвський М. В., Сегай М. Я., Фокіна А. О., Фрідман І. Я., Ярослав Ю. Ю., інші вчені та практики.

Аналіз багатьох інформаційних джерел з питань історії розвитку дактилоскопії та застосування її в розкритті та розслідуванні злочинів в понад сторічний період (з 1904 року) на території України під час її входження до складу Російської імперії, СРСР, здійснення понад 25-ти річного моніторингу під час практичної та наукової діяльності автора у сфері роботи з дактилоскопічною інформацією, дозволяють стверджувати про наявність ряду проблемних питань, що у цій діяльності залишилися невирішеними, на чому нами неодноразово наголошувалося [зокрема, 7–26], та які згруповані наступним чином.

Основні проблеми збирання дактилоскопічної інформації.

– не забезпечення своєчасної та якісної охорони місця події при отримання сигналу про кримінальне правопорушення підрозділами правоохоронних органів, непрофесійні дії аварійно-рятувальних служб та підрозділів, які можуть прибувати на місце раніше слідчо-оперативних груп (далі — СОГ), що тягне за собою зміни речової обстановки місця події, внесення зайвої слідової інформації, що не відноситься до події;

– після огляду місця події відповідними працівниками не завжди відпрацьовується коло осіб, які могли залишити сліди не у зв'язку з подією (потерпілі, їх родичі тощо), що тягне за собою витрачання додаткового часу та залучення додаткового персоналу до роботи із «зайвою» дактилоскопічною інформацією;

– при вчиненні злочинів на значних за розмірами територіях та у великих за обсягом приміщеннях, у місцях загального користування необхідно провести огляд оперативно та якісно, що потребує додаткових сил та засобів, які не завжди залучаються;

– спеціалістами-криміналістами не застосовується повний спектр методів виявлення дактилоскопічної інформації (як правило, застосовуються тільки дактилоскопічні порошки, хоча в експертних валізах повинні бути засоби для виявлення слідів рук парами йоду та ціаноакрилової кислоти, темний та світлий спреї для виявлення слідів рук на вологих, жирних поверхнях тощо), наслідком чого є ушкодження або не виявлення слідів рук;

– незастосування орієнтовних алгоритмів порядку роботи із слідовою інформацією (перш за все одорологічною, дактилоскопічною та біологічною (на рівні генної), за допомогою якої можна ідентифікувати злочинців);

– відсутній алгоритм виявлення слідової (зокрема, дактилоскопічної та біологічної (на рівні генної) на тілі живих осіб та трупах;

– предмети-слідоносії не вилучаються, коли це можливо, для їх якісного лабораторного дослідження, що призводить до втрат слідової інформації;

– при описуванні виявлених слідів рук у протоколах слідчих дій не вказуються тип, вид папілярних узорів, їх розміри, локалізація (місце розташування та взаємне їх розташування по відношенню до речової обстановки), сліди рук не фотографуються, не упаковуються та не опечатуються, що може

привести до визнання їх (доказів) та висновків експертів за результатами їх (слідів рук) дослідження ненадійними речовими доказами;

– після огляду місця події не завжди негайно призначаються дактилоскопічні експертизи, що тягне за собою зміну первинного стану слідів рук (об'єктів експертного дослідження) аж до їх знищення, тощо;

Основні проблеми експертного дослідження слідів рук.

– не усі напрямки дактилоскопічних досліджень забезпечені методично або забезпечені неналежним чином (наприклад, з питань визначення малоінформативних слідів рук придатними для ідентифікації, проведення за ними ідентифікації, встановлення давнини утворення слідів рук тощо);

– не завжди організовані належні умови для виявлення слідів рук в лабораторних умовах (відсутня вентиляція, витяжні шафи, лабораторний посуд для виготовлення реактивів тощо);

– не застосовується повний спектр методів для виявлення слідів рук на різних поверхнях;

– неправильно застосовуються методи виявлення слідів рук (наприклад: для виявлення слідів рук на вологих, забруднених поверхнях обирається дактилоскопічний порошок; для виявлення слідів рук на металевих поверхнях обирається магнітний дактилоскопічний порошок із застосування магнітного пензлика; здійснюється спроба виявити сліди рук дактилоскопічним порошком в той час, як на момент виконання експертизи давність імовірних слідів перевищує межі ефективності обраного методу);

– не досліджується механізм слідоутворення (наприклад, не з'ясовується яким чином відобразився слід — папілярними лініями (позитивний слід), міжпапілярними борозенками (негативний слід) або й тими та іншими (позитивно-негативний слід);

– не розуміючи різниці між механізмами утворення відбитків та відтисків рук, експерти визначають всі їх відбитками;

– відсутні зображення (фотознімки) як упаковки, так і самих наданих на дослідження об'єктів або частини з них;

– не дотримується послідовність викладення ходу експертного дослідження, зміст висновку необґрунтовано скорочується;

– у висновках експертів не використовується спеціальна термінологія, не витримується науковий стиль викладення тексту висновку;

– у висновках при формулюванні відповідей використовується умовна нумерація липких стрічок (слідів), яка вводилася у текст висновку для зручності описування;

– допускаються стилістичні та пунктуаційні помилки, які призводять до того, що фрази, сформульовані експертом у висновку, можуть мати неоднозначне трактування, тощо.

Основні проблеми функціонування дактилоскопічних обліків.

– в деяких підрозділах Національної поліції України (далі — НПУ) відсутні місця для дактилоскопіювання; відсутні накази про закріплення відповідальних за дактилоскопіювання за напрямками діяльності;

– не дактилоскопіюються особи, які підлягають обов'язковій дактилоскопічній реєстрації, невідомі трупні;

– не повністю заповнюються дактилокарти на живих осіб та невідомі трупні, до них вносяться неперевірені анкетні дані осіб, відомості про невідомі трупні, що дактилоскопіюються;

– не завжди надаються списки осіб, які підлягали дактилоскопічній реєстрації, із зацікавлених служб, проводяться об'єктивні звірення щодо надходження дактилокарт таких осіб, після проведення звірень здійснюються доповіді начальникам підрозділів НПУ з наданням копій начальнику НДЕКЦ;

– не завжди дактилокарти, отримані під час дактилоскопічної реєстрації, надаються у 3-денний термін до підрозділів експертної служби;

– не завжди складаються реєстраційні картки слідів рук, які підлягають постановці на облік;

– не завжди реєстраційні картки слідів рук направляються з місцевого рівня для постановки на облік на обласний та центральний рівні, порушуються терміни направлення слідів з місцевого на інші рівні обліку: 5 діб з моменту проведення експертизи з місцевого на обласний, 5 діб з обласного на центральний рівні;

– не завжди проводяться піврічні звірення (грудень, червень) інформації, наявної в слідотеках, з обліками кримінальних справ, відсутні рапорти в НДЕКЦ про результати звірень, за якими з обліку знімаються сліди рук, вилучені з місць розкритих злочинів;

– не витримуються терміни проведення перевірок — 15 діб;

– потребує удосконалення діюча система автоматизованих дактилоскопічних обліків МВС України шляхом створення єдиного автоматизованого банку даних з нарощуванням потужності існуючих центрального, обласних та кущових програмно-технічних комплексів задля проведення перевірок у режимі реального часу та наданням авторизованого доступу до баз працівникам усіх правоохоронних органів, тощо.

Нарешті слід згадати і той факт, що з прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році спеціалістам-криміналістам фактично прямими нормами було заборонено здійснювати будь-які дії із виявленими, зафіксованими, вилученими та запакованими слідами до реєстрації події в Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Мова йдеться, зокрема, про проведення попереднього дослідження під час огляду місця події із складанням за його результатами орієнтовної інформації про злочинця, термінового направлення фотозображень слідів рук для перевірки за автоматизованими дактилоскопічними обліками МВС України тощо для розкриття злочинів за «гарячими слідами».

Наведена ситуація загострилася у зв'язку із проведенням реформи органів внутрішніх справ у частині виокремлення із підрозділів експертної служби МВС України працівників, які були призначені до знов створених

підрозділів із техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів у складі органів досудового розслідування Національної поліції України (далі — НПУ), які виконують функції спеціалістів-криміналістів при проведенні слідчих дій. Значна частина посад у зазначених підрозділах була укомплектована і особами, які не мали спеціальної підготовки та досвіду такої роботи, у зв'язку з чим різко збільшилася загальна кількість вилучених слідів рук при їх низькій якості, що працівниками експертної служби визнаються непридатними для ідентифікації.

Слід згадати і про те, що у 2001 р. та у 2004 р. під егідою Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України було проведено дві міжнародні науково-практичні конференції з питань, використання дактилоскопічної інформації в розкритті та розслідуванні злочинів (останню з яких було присвячено 100-річчю впровадження в практику діяльності правоохоронних органів однієї з найдавніших галузей криміналістичних знань — дактилоскопії), за результатами яких видано два збірника матеріалів, в яких висвітлювалися злободенні проблемні питання, багато з яких так і залишилося без відповідного реагування.

Безсумнівним є те, що для вирішення піднятих проблемних питань необхідно вжиття комплексу заходів з управлінського, функціонального, організаційного, кадрового, нормативного, науково-методичного інформаційного, ресурсного тощо видів забезпечення.

Частина піднятих проблемних питань вирішена нормативно. Наприклад, негайне призначення судових експертиз та направлення постанов про призначення разом з об'єктами досліджень з метою запобігання пошкодження або втрати слідової інформації — в Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України [27], проте відсутня належна організація виконання зазначеної норми на рівні підрозділів НПУ. В іншому нормативному документі, розробленому нами — Типовій методиці системи управління якістю QTM. 19/6-001.2006 «Управління якістю під час діяльності підрозділів експертної служби МВС України за напрямком дактилоскопічних досліджень» — визначені, зокрема, типові невідповідності (недоліки) із зазначенням заходів з контролю за усіма напрямками збирання та використання дактилоскопічної інформації [28].

Проте частина піднятих проблемних питань залишається досі невирішеною, зокрема:

- актуалізація опанованих та розробка нових методів виявлення слідів рук;

- врегулювання проведення попереднього дослідження слідової інформації на місці події, використання системи криміналістичної реєстрації, актуалізація видів зразків, що відбираються для проведення експертизи або негласно відбираються для проведення порівняльного дослідження, тощо на рівні КПК України;

– прийняття Закону України «Про біометричну реєстрацію» з визначенням категорій осіб, які підлягають обов'язковій дактилоскопічній реєстрації, введенням добровільної дактилоскопічної реєстрації тощо;

– акредитація установ із техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення та розробка детальних регламентів (на рівні стандартів, настанов, інструкцій тощо) відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю ДСТУ ISO/IEC 17020:2014 «Загальні критерії щодо діяльності органів різного типу, що здійснюють інспектування» (за якими акредитуються підрозділи із збирання слідової інформації) та ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» (за якими акредитуються установи судових експертиз), інших міжнародних стандартів, гармонізованих в Україні, найкращих практик із збирання та експертного дослідження речових доказів, зокрема, з питань визначення порядку (алгоритму) дій інспекторів-криміналістів та керівників СОГ при огляді місця події;

– актуалізація наявних та розробка нових алгоритмів збирання слідової інформації при проведенні слідчих дій;

– актуалізація наявних та розробка нових методик проведення експертиз відповідно до Перспективних планів науково-дослідної роботи державних установ, погоджених з Координаційно-методичною радою з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України;

– використання системи цивільної дактилоскопічної реєстрації, під час проведення якої підрозділами Міграційної служби, що координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, відбирається цифрована дактилоскопічна інформація, яка вміщується до відповідних баз даних та вноситься до RFID-чипу зовнішніх та внутрішніх паспортних документів України, для ідентифікації невпізнаних трупів, осіб, які не можуть повідомити дані;

– належне ресурсне забезпечення діяльності з техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення правосуддя тощо.

Ці недоліки притаманні і діяльності з іншими видами слідової, якнайменше, одорологічної та біологічної (на рівні генної) інформації.

Актуалізація діяльності із збирання та використання слідової інформації, зокрема дактилоскопічної, в розслідуванні злочинів полягає у стандартизації роботи слідчих, інспекторів-криміналістів шляхом гармонізації міжнародних стандартів, розробки національних стандартів з виявлення, фіксації, вилучення, пакування, транспортування та експертного дослідження слідової інформації. З цією метою Київським науково-дослідним інститутом судових експертиз Міністерства юстиції України ініційовано створення Технічного комітету «Судова експертиза» Національної агенції з акредитації України, який розпочне свою роботу у недалекому майбутньому.

Задля вирішення піднятого комплексу проблемних питань, на наш погляд, є необхідність у розробці довгострокової Концепції державної політики

у сфері реформування техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення судочинства у рамках проведення судової реформи, що має докорінно змінити роботу системи правосуддя України у частині забезпечення надійної доказової бази у кримінальних провадженнях.

Перелік посилань

1. *Гейндль Р.* и др. Дактилоскопия и другие методы уголовной техники в деле расследования преступлений: пер. со 2-го нем. изд. В. В. Шпеера, под ред. проф. А. И. Крюкова. Москва, 1927.
2. *Локар Э.* Руководство по криминалистике: пер. проф. С. В. Познышева и Н. В. Терзиева, под ред. С. П. Митричева. Москва, 1941. 543 с.
3. *Крылов И. Ф.* Избранные труды по криминалистике / сост., науч. ред. А. И. Александров, В. В. Петров. Санкт-Петербург, 2006. 1000 с.
4. *Чисников В. М.* Становление дактилоскопии в Российской империи // Использование дактилоскопической информации в раскрытии и расследовании преступлений: проблемы и пути совершенствования: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф. Киев, 2005. С. 42–46.
5. *Вербенский М. Г., Гирько С. И., Проценко Т. А., Чисников В. Н.* и др. Судебно-экспертные и регистрационно-справочные учреждения Российской империи (1889–1917 гг.): док. и матер. Киев; Москва, 2013. 1208 с.
6. *Бокариус Н. С.* Краткий курс судебной медицины в конспективном изложении для студентов. Харьков, 1911. С. 360.
7. *Полтавский А. О.* Интеграция криминалистической и гражданской регистрации / Актуальные проблемы организации судебно-экспертного и технико-криминалистического раскрытия и расследования преступлений на современном этапе: сбор. матер. междунар. науч.-практ. конф. / сост. О. В. Неня, О. П. Лемешко; под. ред. Д. В. Жидкова. Київ, 2014. С. 92–96.
8. *Полтавский А. А.* К вопросу о совершенствовании дактилоскопических учетов органов внутренних дел Украины // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. Спец. вип., Ч. 1. Луганськ, 1999. С. 82–87 с.
9. *Полтавский А. А.* Криминалистическая регистрация в Украине: проблемы и пути совершенствования // Использование дактилоскопической информации в раскрытии и расследовании преступлений: проблемы и пути совершенствования: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф. Київ, 2005. С. 83–87.
10. *Полтавский А. А.* О некоторых проблемных вопросах использования дактилоскопической информации в Украине // 100 лет дактилоскопическому учету в системе МВД России: матер. семинара / под ред. Ю. М. Дильдина. Москва, 2008. С. 98–107.
11. *Полтавский А. А.* 100 лет дактилоскопии в Украине: достижения, проблемы, перспективы // Современное состояние и перспективы развития межрегиональных автоматизированных дактилоскопических информационных систем в правоохранительных органах Российской Федерации: материалы семинара. Москва, 2006. С. 106–115.
12. *Полтавський А. О.* Державна біометрична реєстрація як один із чинників ідентифікації особи при розслідуванні кримінальних проваджень про злочини на тимчасово окупованих територіях // Мат. кругл. столу «Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях» (м. Северодонецьк, 03.11.2017). Нац. акад. прок. України: Київ, 2017. С. 97–103.

13. *Полтавський А. О.* До питання вдосконалення функціонування дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ України // Криміналістичний вісник. Київ, 2002. № 3. С. 71–75.
14. *Полтавський А. О.* До проблеми правового забезпечення функціонування дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ України // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. Луганськ, 2000. Вип. 4. С. 179–192.
15. *Полтавський А. О.* Експертне дослідження малоінформативних слідів при проведенні дактилоскопічних експертиз: камені спотикання // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народ. проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 163–167.
16. *Полтавський А. О.* До питання удосконалення правової регламентації системи криміналістичної реєстрації Кримінальним процесуальним кодексом України // Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матеріали. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.); у 2 ч. Київ, 2017. Ч. 1. С. 131–134.
17. *Полтавський А. О.* До питання удосконалення правової регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації // Досудове розслідування в Україні: сучасний стан та шляхи підвищення ефективності / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка: матер. наук.-практ. конферен. (м. Миколаїв, 29 травн. 2015 р.). Миколаїв, 2015. С. 128–134.
18. *Полтавський А. О.* Визначення позитивних та негативних слідів в дактилоскопії: камінь спотикання // Криміналістика и судебная экспертиза: межвед. науч.-метод. сб. Киев, 2011. Вып. 56. С. 65–70.
19. *Полтавський А. О.* Криміналістична реєстрація: шляхи вдосконалення // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. Спец. вип., Ч. 2. 2005. С. 219–224.
20. *Полтавський А. О.* Попереднє дослідження слідової інформації при огляді місця події: організаційно-тактичні аспекти // Попереднє дослідження слідів трасологічного походження на місці події: зб. тез доп. наук.-практ. семінару. Київ, 2010. С. 23–26.
21. *Полтавський А. О.* Окремі аспекти використання дактилоскопічної інформації в розкритті злочинів: шляхи удосконалення // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 7–8 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 125–127.
22. *Полтавський А. О.* Окремі проблемні питання нормативного забезпечення дослідження слідової інформації: шляхи удосконалення // Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності: матеріали наук.-практ. конф. (25 листоп. 2016 р.). Київ, 2016. С. 219–221.
23. *Полтавський А. О.* Окремі питання удосконалення законодавства про судову експертизу // Судово-експертне забезпечення кримінального процесу: матер. міжвідом. наук.-практ. семінару (м. Київ, 29 травня 2014 р.). Київ, 2014. С. 91–95.
24. *Полтавський А. О.* Про деякі проблемні питання використання дактилоскопічної інформації на сучасному етапі // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дидоренко. Луганськ, 2008. Вип. 4. С. 187–196.
25. *Полтавський А. О., Молибога М. П., Назаров В. В.* Розробка технології (технологій) виявлення слідової інформації під час проведення оглядів місць подій — актуальне завдання сьогодення // Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: зб. матер. конф. Київ: ННІ № 2 НАВС, 2017. С. 304–308.
26. *Полтавський А. О.* Удосконалення функціонування системи криміналістичної реєстрації: процесуальний аспект // Актуальні питання судово-експертного супрово-

дження кримінальних проваджень: зб. матер. круглого столу / ННПФЕКП НАВС. Київ, 2014. С. 227–231.

27. *Про затвердження* Інструкції з організації функціонування криміналістичних облік експертної служби МВС: наказ МВС України від 10.09.2009 № 390. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.
28. *Титова методика* системи управління якістю QTM. 19/6-001.2006 «Управління якістю під час діяльності підрозділів експертної служби МВС України за напрямком дактилоскопічних досліджень»: розроб. А. Полтавський / ДНДЕКЦ МВС України. Київ, 2006. 26 с.

СОБИРАНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДАКТИЛОСКОПИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ В РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ XXI ВЕКА

А. А. Полтавський

В статье сделан краткий исторический экскурс, посвященный развитию и становлению дактилоскопической науки. Исходя из положений действующего Уголовного процессуального кодекса Украины определены направления деятельности использования дактилоскопической информации в расследовании преступлений на современном этапе развития криминалистики и судебной экспертизы, а именно: 1) собирание (выявление, фиксация, изъятие, хранение и транспортировка) дактилоскопической информации во время проведения осмотров мест происшествий и других следственных (розыскных) и негласных следственных (розыскных) действий (кроме проведения экспертиз); 2) проведения экспертных исследований следов рук и представленных образцов в лабораторных условиях в учреждениях судебной экспертизы; 3) функционирования (формирования, ведения, использования) системы дактилоскопической регистрации (дактилоскопических учетов).

Акцент в статье сделан на существующих основных проблемных вопросах в этой деятельности по определенным направлениям собирания и использования дактилоскопической информации.

В результирующей части статьи рассмотрены пути решения поднятых проблемных вопросов, в частности:

- актуализация внедренных и разработка новых методов выявления следов рук;
- урегулирование проведения предварительного исследования следовой информации на месте события, использования системы криминалистической регистрации, актуализации видов образцов, которые отбираются для проведения экспертизы либо негласно отбираются для проведения сравнительного исследования на уровне Уголовного процессуального кодекса Украины;
- принятие Закона Украины «О биометрической регистрации» с определением категорий лиц, которые подлежат обязательной дактилоскопической регистрации, введением добровольной дактилоскопической регистрации и т.д.;
- аккредитация учреждений, осуществляющих технико-криминалистическое и судебно-экспертное обеспечение (на уровне стандартов, наставлений, инструкций и т.д.) в соответствии с требованиями международных стандартов систем управления качеством ДСТУ ISO/IEC 17020:2014 «Общие требования к деятельности органов разного типа, которые обеспечивают инспектирование» (по которым проходят аккредитацию учреждения, осуществляющие сбор информации) и ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Общие требования к компетентности испытательных и калибровочных лабораторий» (по которым проходят аккредитацию учреждения судебных экспертиз), других международных стандартов, гармонизированных в Украине, лучших практических руководств по собиранию и экспертному исследованию вещественных доказательств, в частности по вопросам опре-

деления порядка (алгоритма) действий инспекторов-криминалистов и руководителей следственно-оперативных групп при осмотре мест происшествий;

– актуализация разработанных и разработка новых алгоритмов собирания следовой информации при проведении следственных действий;

– актуализация имеющихся и разработка новых методик проведения судебных экспертиз;

– использования системы гражданской регистрации для идентификации неопознанных трупов, лиц, которые не могут сообщить данные о себе;

– надлежащее ресурсное обеспечение и т.д., и т.п.

Для решения проблемных вопросов предложено разработать долгосрочную поэтапную Концепцию государственной политики в сфере реформирования деятельности по технико-криминалистическому и судебно-экспертному обеспечению правосудия в Украине.

DACTILOSCOPIC INFORMATION IN THE INVESTIGATION OF CRIMES: TOPICAL ISSUES OF THE XXI CENTURY

A. Poltavskyi

The article deals with a brief historical journey, devoted to the development of dactyloscopic science. On the basis of the provisions of the current Criminal Procedure Code of Ukraine (since 2012), it is defined the directions of the activity of using dactyloscopic trace information in the investigation of crimes at the present stage of development of criminalistics and forensic science, namely: 1) the collection of (detecting, fixing, collecting, storing and transporting) dactyloscopic information during the inspection of crime scene and other investigative (search) and secret investigative (search) actions (except for the examination); 2) the conduction of expert studies of hand traces and submitted samples in laboratory conditions at forensic institutions; 3) the functioning (formation, maintenance, use) of a system of dactyloscopic (fingerprint) registration.

The article emphasis the existing main problematic issues in this activity for certain three directions of the collection and use dactyloscopic information.

In the resultant part of the article, the ways of solving the raised problem issues are considered, in particular:

– actualization of the implemented and development of new methods for detecting hand traces;

– settlement of the preliminary investigation of the trace information at the crime scene, the use of the forensic registration system, actualization of the types of samples that are submitted for examination or are secretly obtained for a comparative study at the level of the Criminal Procedure Code of Ukraine;

– adoption of the Law of Ukraine «On Biometric Registration» with the definition of the categories of persons who are subject to obligatory fingerprinting registration, the introduction of voluntary fingerprinting registration, etc;

– accreditation of institutions providing technological criminalistics and forensic provision (at the level of standards, manuals, instructions, etc.) in accordance with the requirements of the international standards for the quality management systems of State Standards of Ukraine ISO/IES 17020:2014 «The general requirements for the activities of bodies of different types, which provide for the inspection» (according to which the institutions are accredited, performing the collection of information) and of State Standards of Ukraine ISO/IEC 17025:2006 «The general requirements for the competence of test and calibration laboratories» (according to which the forensic institutions are accredited), other international standards harmonized in Ukraine, the best practical guidelines for the collection and expert examination of evidence, in particular on the

definition of the order (algorithm) of the actions of forensic inspectors and the heads of investigative and operational groups when inspecting the crime scenes;

– actualization of the developed and the development of new algorithms for collecting trace information when conducting investigative actions;

– actualization of existing and the development of new techniques for conducting forensic examinations;

– the use of the civil registration system for identification of unidentified corpses, persons who cannot provide data about themselves;

– proper resources provision, etc.

To solve problematic issues, it is proposed to develop a long-term phased Concept of the state policy in the field of reforming activities on technical and criminalistic support, expert and forensic support of justice in Ukraine.

УДК 343.982.3

О. С. Кофанова

кандидат юридичних наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА НОВІТНІ РОЗРОБКИ В СФЕРІ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

У статті розглянуто сучасні можливості виявлення слідів дактилоскопічного походження, проаналізовано які сучасні методи краще застосовувати на різних поверхнях, враховуючи багато чинників, які впливають на формування сліду.

На сьогоднішній день технічні засоби, методи та матеріали для виявлення слідів дактилоскопічного походження, які представлені на ринку України компаніями-виробниками настільки різноманітний, що дозволяє якісно виявляти зазначені сліди на різних поверхнях з різним терміном давності. Однак, вибір конкретного методу залежить від багатьох чинників, які впливають на формування сліду, до яких відносяться термін давності залишення сліду, температурний режим, вологість повітря, а також властивості слідо-сприймаючої поверхні та склад потожирової речовини.

З огляду на те, що вода і спирти першими випаровуються з речовини сліду, методи, які передбачають використання речовин, що реагують з водною складовою сліду, є неефективними для обробки слідів зі значним терміном давності. І, навпаки, речовини, які взаємодіють із жировими складовими, у цих випадках є більш ефективними. Зрозуміло, що і сама поверхня, на якій залишено слід, може вбирати і розсіювати компоненти, що містяться у сліді, погіршуючи таким чином чіткість і контрастність відображення папілярних ліній.

Варто зазначити, що на вибір методу, окрім зазначених чинників, також має вплив те, об'єктом якого дослідження в подальшому може бути слід. Тому, спочатку застосовують неруйнуючі методи, що максимально зберігають сліди для подальшої роботи.